

Қылмыстық құқық бұзушылықтардан жәбірленген адамдардың құқықтары мен міндеттерін регламенттейтін заңнаманы қолдану практикасы туралы

1992 жылғы 24 сәуірдегі № 2 Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының нормативтік қаулысы

Ескерту. Нормативтік қаулының тақырыбы және деректемелері жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

Ескерту. Бүкіл мәтін бойынша "80" деген цифрлар "76" деген цифрлармен; "процессуалдық" деген сөз "процестік" деген сөзбен; "хұқығы", "хұқықты", "хұқықтары", "хұқыққа", "хұқықтарын", "хұқығынан", "хұқығына" деген сөздер тиісінше "құқығы", "құқылы", "құқықтары", "құқыққа", "құқықтарын", "құқығынан", "құқығына" деген сөздермен ауыстырылды - ҚР Жоғарғы Сотының 20.04.2018 № 8 нормативтік қаулысымен (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі).

Қылмыстық құқық бұзушылықтардан жәбірленген адамдардың құқықтары мен міндеттерін регламенттейтін заңнаманы соттардың қолдану практикасын талқылап және Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының жалпы отырысы қаулы етеді:

Ескерту. Кіріспеге өзгеріс енгізілді - ҚР Жоғарғы Сотының 20.04.2018 № 8 нормативтік қаулысымен (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі).

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы кепілдік берген жәбірленушінің жеке басына, оның саяси, еңбек, тұрғын үй және басқа жеке және мүлктік құқықтары мен мүдделеріне қоғамға қауіпті қолсұғушылықтарды қарау жөніндегі қызметінде жәбірленушілердің құқықтық қорғалуын қамтамасыз ету деңгейін төмендететін елеулі кемшіліктер бар екеніне соттардың назар аудару қажет.

Ескерту. 1-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

2. Соттар жәбірленушілердің өздеріне жүктелген шақыру бойынша келу және шынайы айғақтар беру жөніндегі міндеттерінің орындалуын қамтамасыз етуі, олардың құқықтарын қатаң және дәйектілікпен сақтау іс бойынша ақиқатты анықтап, заңды, негізді және әділ шешім қабылдауға ықпал ететінін ескеруі қажет.

Ескерту. 2-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

3. Қоғамға қауіпті іс-әрекеттен моральдық, тәндік немесе мүліктік зиянды тікелей шеккен адам бұл іс-әрекетті жасаған адамның анықталған-анықталмағанына, жауаптылыққа тартылған-тартылмағанына қарамастан жәбірленуші болып танылады. Аяқталмаған қылмыстық әрекет туралы істер бойынша (қылмыстық құқық бұзушылыққа дайындалу, қылмыстық құқық бұзушылық жасауға оқталу) адамға моральдық, тәндік немесе мүліктік зиян нақты келтірілген кезде ол жәбірленуші деп танылады.

Егер моральдық, тәндік немесе мүліктік зиян адамның зиянды келтіруге өзінің ерікті келісімінің (мысалы, криминалдық абортпен байланысты, пара беру кезінде және басқалары) салдарынан пайда болса, оны жәбірленуші деп тануға болмайды.

Қылмыстық құқық бұзушылықпен мүліктік зиян келтірілген заңды тұлға жәбірленуші болып танылуы мүмкін. Мұндай жағдайда жәбірленушінің құқықтары мен міндеттерін өкілеттігі тиісті сенімхатпен ресімделген заңды тұлғаның өкілі жүзеге асырады.

Ескерту. 3-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

4. Қоғамға қауіпті іс-әрекетпен зиян келтірілген адам тек оны жәбірленуші, азаматтық талапкер деп тану туралы қаулы шығарылғаннан кейін ғана тиісті процестік құқықтарға ие болады және оған заңда белгіленген міндеттер жүктеледі. Сондықтан сотқа дейінгі тергеп-тексеру басталған кезден бастап адамды жәбірленуші деп тану, оған құқықтары мен міндеттерін, оның ішінде білікті заң көмегін алу, ал Қазақстан Республикасы Қылмыстық-процестік кодексінің (бұдан әрі - ҚПК) 76-бабының екінші бөлігінде көзделген жағдайларда оларды толық және уақтылы іске асыру мақсатында оны тегін алу құқығын да түсіндіру дереу жүргізілуге тиіс.

Адамды жәбірленуші деп тану туралы қаулыда оған қандай зиян келтірілгені көрсетілуге тиіс. Зиянның бірнеше түрі келтірілгенде, бұл мән-жай қаулыда көрсетілуге тиіс.

Ескерту. 4-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

4-1. Алып тасталды - ҚР Жоғарғы Сотының 2011.04.21 № 1 (ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

5. Материалдық залалды, оның ішінде асыраушысынан айырылумен, мертігумен немесе денсаулығының басқа да зақымдануымен байланысты келтірілген залалдың орнын толтыру туралы, жерлеуге жұмсалған шығыстар туралы, моральдық зиянды ақшалай мәнде өтеу және басқалары туралы талап қойған жәбірленуші азаматтық талапкер болып та танылуға тиіс.

Заңды негізде иесінде (жалға алушы, сақтаушы және басқалары) болған материалдық құндылықтар жымқырылған, зақымданған немесе жойылған жағдайда меншік иесі де, осы құндылықтардың иесі де, азаматтық талапты қоюға құқылы.

Азаматтық талапкер болып танылған жәбірленуші, іске прокурордың қатысуына қарамастан азаматтық талапкер құқығымен соттағы жарыссөздерге қатысуға құқылы.

Ескерту. 5-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

5-1. Қылмыстық құқық бұзушылық жасаудың салдарынан қордан өтемақы алуға құқығы бар жәбірленушіге келтірілген зиян "Жәбірленушілерге өтемақы қоры туралы" 2018 жылғы 10 қаңтардағы № 131-VI Қазақстан Республикасының Заңында белгіленген жағдайларда, тәртіппен және мөлшерде өтеледі.

Адамда өтемақы алу құқығы ол жәбірленуші деп танылғаннан кейін тікелей бірден туындайды және оның немесе оның өкілінің қылмыстық қудалау функцияларын жүзеге асыратын мемлекеттік органға арыз беруі арқылы іске асырылады (2020 жылғы 1 шілдеден бастап қолданысқа енгізіледі).

Ескерту. 5-1-тармақпен толықтырылды - ҚР Жоғарғы Сотының 2010.06.25 N 5 (қолданысқа енгізілу тәртібін 2-т.қараңыз); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.

6. Салдарынан адам қайтыс болған қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша жәбірленушінің заңда көзделген құқықтарына оның жақын туыстары, жұбайы (зайыбы), асырап алушылары, асырап алынғандары ие болады, араларындағы қол жеткізілген уағдаластықты ескере отырып, олардың біреуі жәбірленушінің өкілі емес, жәбірленуші деп танылады. Егер жәбірленушінің құқықтарын беруді аталған адамдардың бірнешеуі талап етсе, олар да жәбірленуші деп танылуы мүмкін. Қаза тапқан адамның жақын адамдарының көзінше жасалған қасақана кісі өлтіру туралы істер бойынша бұл адамдар жәбірленуші деп танылуға тиіс.

Жәбірленуші қайтыс болған жағдайда және оның жақын туыстары, жұбайы (зайыбы), асырап алушылары, асырап алынғандары болмаған кезде оның құқықтарын қылмыстық сот ісін жүргізуде қорғаншылар, қамқоршылар, өзі қамқорлықта немесе асырауында болған мекемелердің, ұйымдардың және адамдардың өкілдері білдіре алады. ҚПК-нің 7-бабының 11) тармағына сәйкес ата-аналары, балалары, асырап алушылары, асырап алынғандары, ата-анасы бір және ата-анасы бөлек аға-інілері мен апа-сіңлілері, атасы, әжесі, немерелері жақын туыстары болып табылады.

Ескерту. 6-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

7. Жәбірленуші өзінің құқықтары мен заңды мүдделерін дербес не қылмыстық процесті жүргізетін орган қылмыстық процеске қатысуға жіберетін өкіл арқылы жүзеге асыра алады. Бұл жағдайда қорғау (өкілдік ету) туралы жазбаша хабарлама негізінде адвокат, сенімхат негізінде жәбірленушінің мүдделерін білдіруге заңды түрде құқылы кез келген адам, оның ішінде жақын туыстары да өкіл бола алады.

Егер жәбірленуші кәмелетке толмаған адам немесе сот ісін жүргізу тілін білмейтін не өзінің дене немесе психикалық жағдайы бойынша өзінің құқықтары мен заңды мүдделерін дербес қорғауға мүмкіндігі жоқ адам болып табылса, заңды өкілдің және өкілдің қатысуы міндетті. Бұл жағдайда жәбірленушінің жеке өзі немесе оның заңды өкілі таңдап алған адвокат қана өкіл ретінде жіберіледі. Заңды өкілдің ұғымы ҚПК-нің 7-бабының 13) тармағында берілген.

Осы талап бұзылған кезде қандай жағдайда болмасын соттың үкімінің, қаулысының күші жойылуға жатады.

Он төрт жасқа дейінгі не он төрт жастан он сегіз жасқа дейінгі кәмелетке толмаған жәбірленушіден жауап алу кезінде заңды өкілдермен қатар педагог пен психолог қатысады.

Ескерту. 7-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

8. Жәбірленушінің, оның заңды өкілінің немесе жақын туыстарының арасынан өкілдің іске қатысуы келісіммен болған жәбірленуші өкілінің де осы іске олармен бірге бір мезгілде қатысу мүмкіндігін жоққа шығармайды. Бұл ретте адамды жәбірленуші деп таныған кезден бастап оған сот іс жүргізудің кез келген сатысында келісіммен болған өкілдің іске қатысуға құқығы түсіндірілуі тиіс екенін ескеру қажет.

Қатысуына заңмен тыйым салынған адамдар өкіл бола алмайды.

Өкілдер жәбірленушімен бірге немесе жәбірленуші болмаған кезде де іске қатысуға жіберіледі. ҚПК-нің 76-бабының екінші бөлігінде көзделген жағдайларда өкілдердің еңбегіне ақы төлеу бюджет қаражаты есебінен жүргізіледі.

Жәбірленушінің, азаматтық талапкердің өкілдері жәбірленушінің, азаматтық талапкердің қатысуымен жүргізілетін тергеу әрекеттерінің басы-қасында болуға және прокурордың, тергеушінің немесе анықтаушының рұқсатымен қатысуға құқылы.

Жәбірленуші іс бойынша іс жүргізудің кез келген кезеңінде келісіммен болған өкілден бас тартуға құқылы.

Ескерту. 8-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

9. Жәбірленушінің, азаматтық талапкердің, олардың өкілдерінің сотқа дейінгі тергеп-тексеру аяқталғанға дейін берген іспен танысқысы келмейтіні туралы арызы сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыратын адамды аталған адамдарға сотқа

дейінгі тергеп-тексерудің аяқталғаны туралы хабарлау және іспен танысу құқығын, өтінішхаттардың мәлімдемесін түсіндіру міндетінен босатпайды.

Ескерту. 9-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

10. Алып тасталды - ҚР Жоғарғы Сотының 22.12.2008 N 3 нормативтік қаулысымен

11. Жекеше айыптау істері бойынша айыпталушы қарсы айып тағуға құқылы, мұндай жағдайда сот екі айыптауды бір мезгілде шешуге тиіс. Ондай жағдайда екі арыз иесі де бір процесте тек жәбірленуші ғана емес, сотталушы да болып есептеледі және сот олардың әрқайсысына заңда көзделген жәбірленушінің де, сотталушының да барлық процестік құқықтарын сақтауды қамтамасыз етуге міндетті.

Ескерту. 11-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

12. Сот сотталушыны жәбірленушінің ар-намысы мен абыройына нұқсан келтіретін, оны масқаралайтын жалған ақпараттар мен мәліметтерді бұқаралық ақпарат құралдарында таратудан көрінген жала жабу немесе қорлау үшін кінәлі деп таныса, үкімде жәбірленушінің беделін түсіретін мағлұматтардың жалғандығын баспасөзде жариялау қажеттігі жөніндегі мәселені шешуге міндетті.

Ескерту. 12-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

13. Егер жәбірленуші, азаматтық талапкер, олардың өкілдері сот іс жүргізу тілін білмейтін болса, олар аудармашымен қамтамасыз етілуге тиіс. Олардың өтінішхаты бойынша олардың мүдделерін қозғайтын іс материалдары олардың ана тіліне немесе өздері білетін тілге аударылуға тиіс.

Ескерту. 13-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

14. Жәбірленушіге, азаматтық талапкерге, олардың өкілдеріне қандай да болсын заңсыз ықпал жасаудан олардың қорғану құқығы бар екендігі уақтылы түсіндірілуге тиіс.

Жәбірленушіге, азаматтық талапкерге, олардың өкілдеріне, сондай-ақ олардың отбасы мүшелеріне немесе жақын туыстарына өлтірумен, күш қолданумен, мүлкін жоюмен немесе бүлдірумен қорқыту, сотқа келулеріне кедергі келтіруге, айғақтар беруден бас тартуға мәжбүрлейтін не қасақана жалған айғақтар беруге, немесе өзге де құқыққа қарсы әрекеттерге мәжбүрлеу туралы жеткілікті деректер болса, анықтау органдары, тергеуші, прокурор, сот бұл адамдардың өмірін, денсаулығын, ар-намысын,

абыройын және мүлкін қорғауға, сондай-ақ кінәлі адамдарды анықтауға және оларды жауапқа тартуға заңда көрсетілген шараларды қабылдауға міндетті.

Ескерту. 14-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

15. Алып тасталды - ҚР Жоғарғы Сотының 20.04.2018 № 8 нормативтік қаулысымен (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі).

16. Қылмыстық процесті жүргізетін орган мүліктік, тәндік немесе моральдық зиян келтірілген қылмыстық құқық бұзушылық туралы әрбір іс бойынша жәбірленушіге қылмыстық істе азаматтық талап қою құқығын түсіндіруге міндетті, ал мұндай талап қойылған кезде оны азаматтық талапкер деп тануға және оған тиесілі құқықтар түсіндірілуге тиіс.

Ескерту. 16-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

17. Жәбірленушіге қоғамдық қауіпті іс-әрекетпен келтірілген материалдық залалды өтеу қылмыстық сот ісін жүргізу барысында қолданыстағы заңнамада көзделген тәртіппен және мөлшерде жүзеге асырылады. Атап айтқанда, азаматтық заңнаманың нормаларына сәйкес мүліктік зиянға жауапты адам оны азаматтық талапкерге немесе жәбірленушіге заттай (сол сападағы және түрдегі затты ұсыну, бүлінген затты түзету және т.б.) немесе жәбірленушінің мүлкін жымқыруға, жоюға байланысты келтірілген залалды толық өтеуге; зиян келтіруші жәбірленушінің мертігуіне немесе денсаулығының өзге де зақымдануына байланысты, асыраушысынан айырылуына байланысты - жерлеуге жұмсалған шығыстарды өтеуге; заңда көрсетілген жағдайларды қоспағанда, жоғары қауіптілік көздерінен келтірілген зиянды оның иесі өтеуге, әрекетке қабілетсіз деп танылған азамат келтірген зиянды, егер олар зиянның өздерінің кінәсінен туындамағанын дәлелдемесе, оның қамқоршысы немесе қадағалауды жүзеге асыруға міндетті ұйым өтеуге; он төрт жастан он сегіз жасқа дейінгі кәмелетке толмаған келтірген зиян үшін, оның мүлкі немесе басқа да жеткілікті кіріс көздері болмаған жағдайда зиянның толық немесе жетіспейтін бөлігінде, егер олар зиянның олардың кінәсінен туындамағанын дәлелдемесе, заңды өкілдер өтеуге міндетті екенін соттардың назарда ұстағаны жөн.

Ескерту. 17-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

18. Мүлікті жымқырумен, зақымдаумен немесе жоюмен келтірілген залал жәбірленушіге оны өтеу туралы шешім қабылданған күнге қалыптасқан баға ескеріле отырып өтеледі.

Қажет болған жағдайда мүлікті жымқыру, зақымдау немесе жою арқылы келтірілген залалдың мөлшерін сот сараптама қорытындысы негізінде анықтайды немесе залалды мамандар, сарапшылар анықтауы мүмкін.

Сот іс бойынша іс жүргізу кезінде қалыптасқан бағаны ескеріп, өтеуге жататын залалдың мөлшерін ұлғайтуға құқылы. Қылмыстық құқық бұзушылық жасалғаннан кейін бағаның өзгеруіне байланысты өндіріп алу мөлшерінің өзгеруі қылмыстық құқық бұзушылықтың саралануы мен айып көлеміне ықпал етпейді.

Ескерту. 18-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

19. Айыптау үкімін шығарған кезде сотталғаннан жәбірленушінің пайдасына сотқа дейінгі тергеп-тексеру барысында және сотқа келісім бойынша қатысқан жәбірленушінің өкілінің еңбегіне ақы төлеумен байланысты шығыстар өндірілуге жатады.

Қылмыстық-процестік заңнамада көзделген жәбірленушінің, оның өкілінің өзге де шығыстары (процестік әрекеттер жүргізілетін жерге келуге және кері қайтуға жол ақысын төлеу, тұрғын үй жалдау, тәуліктің төлемақы және басқалары) жоғарыда аталған адамдардың пайдасына сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының, соттың қаражатынан төленеді және кінәлі адамнан мемлекет кірісіне өндіріледі.

Ескерту. 19-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

20. Бірлескен әрекеттерімен зиян келтірген сотталған адамдарға егер мұндай өндіріп алу тәртібі азаматтық талапкердің мүдделеріне сай келсе және залалды өндіріп алуды қамтамасыз етсе, сот ортақ жауаптылықты емес, үлестік жауаптылықты міндеттеуге құқылы.

Ескерту. 20-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

21. Сот жәбірленушіге, азаматтық талапкерге, олардың өкілдеріне басты сот талқылауының хаттамасымен танысуға және оған өз ескертпелерін беруге құқылы екенін түсіндіруге міндетті және бұл басты сот талқылауы хаттамасында көрсетілуге тиіс. Белгіленген мерзімдерді бұза отырып ресімделген хаттамаға қол қойылған күн туралы аталған адамдар хабардар етілуге тиіс.

Ескерту. 21-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

22. Егер сот талқылауы процесінде қоғамға қауіпті іс-әрекетпен жәбірленуші деп танылмаған азаматқа зиян келтірілгенін анықтаса, сот оны жәбірленуші деп тану

туралы қаулы шығаруға, оған құқықтарын, оның ішінде сот талқылауы материалдарын қоса алғанда, іспен танысуға құқықтарын түсіндіруге және оның құқықтарын іске асыруын қамтамасыз етуге тиіс.

Көрсетілген мән-жайлар кеңесу бөлмесінде анықталса, сот тергеуді қайта бастауға міндетті.

Ескерту. 22-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

23. Жәбірленушіге бірінші сатыдағы сотқа оның қатысқан-қатыспағанына қарамастан, апелляциялық шағым жасау құқығы қамтамасыз етілуге тиіс. Жәбірленуші барлық жағдайларда шығарылған үкім туралы оған шағым жасау тәртібі түсіндіріліп, процеске басқа қатысушылардың шағымдары және прокурор келтірген өтінішхат, сондай-ақ істің апелляциялық сатыдағы сотта қаралатын күні мен орны туралы хабарлануға тиіс.

Ескерту. 23-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

24. Апелляциялық сатыдағы сот жәбірленушіге прокурор келтірген өтінішхат немесе процестің басқа қатысушысы берген апелляциялық шағым туралы, сонымен қатар істің апелляциялық тәртіппен қаралатын күні туралы хабарланбағанын, прокурордан келіп түскен өтінішхатпен, шағыммен танысуға, оларға қарсылық беруге мүмкіндік жасалмағанын анықтаса, өзі істей алатын жағдайларды қоспағанда (мысалы, жәбірленушінің апелляциялық сатыға келуі және өзіне қажетті құжаттармен танысуы), жіберілген бұзушылықтарды жою үшін істі үкім шығарған сотқа қайтаруға міндетті.

Ескерту. 24-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

25. Неғұрлым ауыр қылмыстық құқық бұзушылық туралы заңды қолдану қажеттігіне немесе жазаның жеңілдігіне байланысты үкімнің күшін жою, сол сияқты ақтау үкімінің күшін жою жәбірленуші нақ осы көрсетілген негіздермен апелляциялық шағым, кассациялық тәртіппен өтінішхат берген жағдайларда ғана орын алуы мүмкін. Егер жәбірленуші үкімге басқа негіздермен шағымданса (оған келтірілген мүліктік залал мөлшерінің қате есептелгені, басқа адамдардың жауаптылыққа тартылмағаны және т.б.), онда соттың сотталған адамның жағдайын нашарлатуға немесе ақтау үкімінің күшін жоюға құқығы жоқ.

Ескерту. 25-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

26. Жәбірленушіні құқығынан айыру немесе оны шектеу, егер ол соттың істі жан-жақты қарауына кедергі келтірсе және заңды, негізді үкім шығаруына ықпал етсе, үкімнің күшін жоюға алып келетін қылмыстық-процестік заңды елеулі бұзу деп танылуы мүмкін.

Осыған байланысты соттар қылмыстық істерді басты сот талқылауында қарау кезінде де, іс бойынша шыққан сот актілерін апелляциялық, тәртіппен қайта қарау кезінде де, сондай-ақ сотталған адамды жазасын өтеуден мерзімінен бұрын шартты түрде босату мәселесін қарау кезінде жәбірленуші мен оның өкілінің қатысуын қамтамасыз етуге тиіс. Бұл ретте соттар оларға іс материалдарымен соның ішінде келіп түскен шағымдармен, прокурор келтірген өтінішхаттармен және өзге де өтінішхаттармен танысу құқығын түсіндіруі, сотқа өздерінің жазбаша қарсылықтарын, арыздарын және өтінішхаттарын жолдау, ал сот отырысына жеке өзі қатысу мүмкіндігі болмаған жағдайда өзінің өкілін жіберуі не сотқа істі олардың қатысуынсыз қарау туралы жазбаша хабарлауы қажет.

Ескерту. 26-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

27. Осы қаулының қабылдануына байланысты "Жәбірленушінің қылмыстық сот өндірісіндегі қатысуын реттейтін заңды соттардың қолдану практикасы туралы" 1985 жылғы 1 қарашадағы № 16 КСРО Жоғарғы Соты Пленумының қаулысы қолданылмайды деп танылады.

Ескерту. 27-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулысымен.

28. Қазақстан Республикасы Конституциясының 4-бабына сәйкес осы нормативтік қаулы қолданыстағы құқық құрамына қосылады, жалпыға бірдей міндетті болып табылады және алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі.

Ескерту. Нормативтік қаулы 28-тармақпен толықтырылды - ҚР Жоғарғы Сотының 20.04.2018 № 8 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі); жаңа редакцияда – ҚР Жоғарғы Сотының 27.11.2025 № 6 (алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі) нормативтік қаулыларымен.